

Investing in your future
 Cross-border Cooperation Programme 2007-2013
 Part-financed by the European Union (European
 Regional Development Fund)

Monumenten beschermen, toegankelijkheid realiseren

Door Joeri Mertens Gewestelijk Erfgoedambtenaar

Naamsverandering van de dienst 'Monumenten en Landschappen' naar Ruimte en Erfgoed (R&E), waarbij Onroerend Erfgoed-zorg, de vroegere monumenten-zorg een volwaardig onderdeel is.

Er zijn 2 facetten:

- Ruimtelijke Ordening – Gewestelijk stedenbouwkundig Ambtenaar (GSA)
- Onroerend Erfgoed – Gewestelijk Erfgoedambtenaar (GEA)

De discipline is ruimer dan enkel bouwkundig erfgoed, nl.

- archeologie
- landschappen, ankerplaatsen
- monumenten, stads- en dorpsgezichten

Taken van R&E

- beschermen
- beheer
- inventaris bouwkundig erfgoed Oost-Vlaanderen, maar dit is inmiddels afgewerkt begin 2010 en wordt nu verder opgevolgd door Vlaams Instituut Onroerend Erfgoed (komt verder tijdens de studiedag niet meer aan bod)

Beschermen van onroerend erfgoed

De Beschermingsprocedure start vanuit de 'Inventaris' van het erfgoed. Dit is het basisinstrument voor de start van het vooronderzoek dat per regio, per thema gebeurt (bv: WO1, gemeentehuizen, pastorieën...). Ook ad hoc vragen van de burger worden onderzocht. (beschermingsaanvraag, individuele bescherming).

Voorlopige bescherming geldt voor 1 jaar: de bevoegde minister tekent het voorlopige beschermingsbesluit waarna een openbaar onderzoek volgt met een adviesaanvraag van eigenaar(s) en overheden en een adviesaanvraag KCML.

Investing in your future
Cross-border Cooperation Programme 2007-2013
Part-financed by the European Union (European
Regional Development Fund)

Daarna tekent de betrokken minister het definitieve beschermingsbesluit met de definitieve bescherming.

Een beschermingsdossier omvat een inhoudelijk dossier met selectiecriteria.

Het inhoudelijk dossier is erg belangrijk voor de bescherming van een pand, maar ook de beheersdoelstellingen worden nagegaan. De besluiten uit deze twee instrumenten formuleren de belangrijkste inhoud

Beschermingscriteria

- zeldzaamheid
- gaafheid
- authenticiteit
- representativiteit
- ensemblewaarde
- contextwaarde (bv. interieurwaarden)

en beschermingswaarden

- artistieke waarde
- esthetische waarde (enkel voor landschappen)
- historische waarde
- industrieel archeologische waarde
- volkskundige waarde
- sociaal-culturele waarde

Beheer van onroerend erfgoed

Decreet van 3 maart 1976 tot *bescherming* van monumenten en *stads- en dorpsgezichten*

Art11 § 3 – de eigenaars en vruchtgebruikers van een beschermd monument of van een in een beschermd stads- of dorpsgezicht gelegen onroerend goed, zijn ertoe gehouden, ...

Investing in your future
Cross-border Cooperation Programme 2007-2013
Part-financed by the European Union (European
Regional Development Fund)

het in goede staat te behouden en niet te ontsieren, te beschadigen of te vernielen¹.

Besluit van de Vlaamse regering van 17 november 1993 tot bepaling van de algemene voorschriften inzake ***instandhouding en onderhoud van monumenten en stads- en dorpsgezichten***.

Art 3 De volgende werken en werkzaamheden tot instandhouding en onderhoud zijn verboden *behoudens schriftelijke vergunning* van de Vlaamse Regering of haar gemachtigde: ...

Art 7 De eigenaar of vruchtgebruiker is verplicht *het interieur in goede staat te bewaren, het te vrijwaren voor beschadiging en vernieling* en alle werken te verrichten die noodzakelijk zijn voor de instandhouding en het onderhoud

Art 8 De volgende werken tot instandhouding en onderhoud zijn onderworpen aan *een voorafgaandelijke schriftelijke vergunning van de Vlaamse Regering of haar gemachtigde*:

1° de uitvoering van werken of werkzaamheden die het *uitzicht of de indeling van het interieur wijzigen*

4° het verhogen, verlagen, wegnemen en/of vernieuwen van *bevloering en trappen*

5° het uitbreken, vernieuwen, aanpassen, verhogen of verlagen van *gewelven en plafonds*

7° het plaatsen of vernieuwen van technische voorzieningen zoals ... *sanitair, liften,*

Kortweg: alles is verboden behalve wanneer schriftelijke vergunning is gegeven.

Besluit van de Vlaamse regering van 30 juni 1993 houdende ***bescherming van het archeologisch patrimonium***

Art 6§1 Het is verboden zonder voorafgaande en schriftelijke vergunning van het agentschap archeologische opgravingen of graafwerken met de bedoeling archeologische monumenten op te sporen en vrij te leggen, uit te voeren.

¹ Cursief in wetteksten verwijst naar de specifieke knelpunten inzake toegankelijkheidsproblematiek

Investing in your future
Cross-border Cooperation Programme 2007-2013
Part-financed by the European Union (European
Regional Development Fund)

Art 25 §2 Het is *verboden zonder* of in afwijking van een schriftelijke *vergunning*:

1° beschermde *archeologische monumenten en zones te verwijderen of hun toestand te wijzigen*

2° graafwerken of terreinwijzigingen ... uit te voeren in beschermde archeologische monumenten en zones

3° archeologische opgravingen, prospecties met ingrepen in de bodem en graafwerken uit te voeren met de bedoeling onroerende archeologische monumenten op te sporen en vrij te leggen en roerende archeologische monumenten te verzamelen of uit hun originele context te verwijderen.

Besluit van de Vlaamse regering van 16 april 1996 betreffende de ***landschapszorg***

Art 14 §2 De eigenaars, erfpachthouders, opstalhouders en vruchtgebruikers van een voorlopig of definitief beschermd landschap zijn verplicht door de nodige instandhoudings- en onderhoudswerken, het *in goede staat te houden, het niet te ontsieren, te beschadigen of te vernielen*.

Besluit van de Vlaamse regering van 3 juni 1997 houdende algemeen beschermingsvoorschriften, advies- en toestemmingsprocedure ... voor ***beschermde landschappen***

Art 3 van de algemene en specifieke beschermingsvoorschriften *kan enkel worden afgeweken mits een gunstig advies wordt uitgebracht of toestemming verleend ...*

Art 4 §1 ... zijn eigenaars, erfpachthouders, opstalhouders en vruchtgebruikers gehouden tot:

2° *onderhoud en instandhouding van tuin en parkstructuren zoals ... wegen en paden ...*

Art 6 ... is verboden betreffende gebouwen of constructies en wegen:

1° het oprichten van een gebouw of eender welke constructie uit om het even welk materiaal

3° het plaatsen van eender welke verplaatsbare constructie

Investing in your future
Cross-border Cooperation Programme 2007-2013
Part-financed by the European Union (European
Regional Development Fund)

5° *het aanleggen, verbreden, opbreken of afsluiten van
wegen en paden*

6° *het verharderen van wegen en paden*

De wetgeving is met een dubbel doel opgebouwd: nl conservatie en
behoud voor de toekomst of bruikbaar maken enerzijds. Het element
'vergunning' via een (be)geleide evolutie naar de toekomst is de
andere opdracht van Onroerend Erfgoed.

Besluit van de Vlaamse Regering tot vaststelling van een gewestelijke stedenbouwkundige verordening betreffende *toegankelijkheid* (02/09/09)

§1. Dit besluit is van toepassing op het bouwen, herbouwen,
verbouwen of uitbreiden van constructies, of delen ervan, die
publiek toegankelijk zijn en waarvoor een stedenbouwkundige
vergunning vereist is.

§2. Dit besluit is ***niet van toepassing*** op:

3° ... vergunningsplichtige handelingen die worden
geadviseerd door de gewestelijke erfgoedambtenaar van
het agentschap RO-Vlaanderen van het Vlaams Ministerie
van Ruimtelijke Ordening, Woonbeleid en Onroerend
Erfgoed, op grond van een decretale of reglementaire
adviesverplichting voor aanvragen met betrekking tot
*voorlopig of definitief beschermde monumenten of
archeologische monumenten* of voor aanvragen met
betrekking tot percelen die gelegen zijn in *voorlopig of
definitief beschermde stads- en dorpsgezichten,
landschappen, ankerplaatsen of archeologische zones* of
voor aanvragen met betrekking tot *het varend erfgoed*;

Kortweg: een aantal sites zijn vrijgesteld van de wetgeving
toegankelijkheid.

**Onroerend Erfgoed is pro toegankelijkheid voor
iedereen**

Kritische bevraging

Toch moeten voorafgaandelijk enkele belangrijke vragen gesteld én
beantwoord worden:

Investing in your future
 Cross-border Cooperation Programme 2007-2013
 Part-financed by the European Union (European
 Regional Development Fund)

- **KAN alle erfgoed wel toegankelijk zijn? Leent het erfgoed zich tot toegankelijkheid?**

Voorbeelden²

De Lieve, het beroemde kanaal tussen Gent en Damme, is op sommige plaatsen slechts een gracht: hier is de mogelijkheid tot toegankelijkheid niet bestaande..

Is een archeologische site zoals de Piramides in Gizeh (Egypte) of Machu Pichu in Peru van die aard om voor iedereen toegankelijk te zijn? In de piramide kan je amper rechtstaan, Machu Pichu ligt hoog en is amper bereikbaar

Zijn de landschappen en natuurmonumenten zoals de grotten in Han-sur-Lesse van die aard om voor iedereen toegankelijk te zijn? Er is een toegankelijk educatief project voor PMH maar dit is in een exclusief kader en niet in het reguliere circuit.

Het ondergronds erfgoed zoals de kelderwandeling in Gent als de ruienwandeling in Antwerpen geven problemen; Beiden zijn niet toegankelijk.

In een beschermd erfgoedgebouw is de gelijkvloers toegankelijk maar is het niet evident om een lift te plaatsen.

- **MOET erfgoed toegankelijk zijn?**

Ruimte en Erfgoed stelt geen eisen naar toegankelijkheid. Conservatie primeert.

- (privé-) eigenaar beslist over openstelling en toegankelijkheid. vrijwillige basis !

Aalst – Woning Pieter De Bruyne, Wannegem-Lede - kasteel

'Waterburcht, kasteel van Laarne' in principe is het een voor publiek open gebouw maar in praktijk blijft het een gesloten gebouw.

- -Laat een site veelvuldig gebruik toe? Is massatoerisme een zege voor het gebouw?

---

² Voorbeelden in verbreed lettertype

Investing in your future
 Cross-border Cooperation Programme 2007-2013
 Part-financed by the European Union (European
 Regional Development Fund)

Rome – Sint-Pietersplein is geen probleem voor een groot publiek

Neuschwanstein – Schloss en Versailles – spiegelgalerij; de historische beleving komt niet tot z'n recht door het vele volk.

- Laat de universele waarde van de site publiek toe?

Egypte – graf van Nefertari, 25€ voor 10 min bezoek, na ontoegankelijke tocht door de woestijn; is dit opportuun om de toegang te gaan verbreden?

Lascaux – prehistorische grotten: de volledige grot is afgesloten maar een bezoek aan een kopie van de site naast de grot is mogelijk.

- -Is openstelling van een geheel of deel van een site een meerwaarde?

Brussel – Zwarte toren; Herzele – de burcht; wat is de meerwaarde van bezoek binnen de brengen waar eigenlijk weinig te tonen is?

Gent – drietorenrij; Het Belfort is voorzien van lift voor een panoramisch overzicht van de stad. Als 1 vd 3 torens toegankelijk is, moeten dan de andere 2 ook tot boven bereikbaar zijn?

- -Zijn site en functie compatibel? Is er een goede organisatie (mogelijk)?

De organisatie vertrekt vanuit het monument en niet vanuit het programma:

- vergaderlokalen op benedenverdieping
- geen polyvalente / publieksgerichte ruimtes op zolders en in kelders
- secundaire functies (sanitair, keuken, entrée, ...) in bijgebouwen of nieuwbouw
- musea, bibliotheken op bovenverdieping ?

Aalst – Schepenhuis: het oudste schepenhuis van Vlaanderen; voor de toeristische dienst en de ontvangstzaal moeten bezoekers naar de eerste verdieping, een tentoonstelling huist in de kelder. De grote zaal is op de

Investing in your future
 Cross-border Cooperation Programme 2007-2013
 Part-financed by the European Union (European
 Regional Development Fund)

tweede verdieping. Is de organisatie van deze diensten wel zinvol in dit pand?

Gent – St.- Pietersabdij; zou rolstoeltoegankelijk zijn volgens de website ondanks een niveauverschil naar beneden van 8 treden bij de toegang. Maar via zij-ingang, via

restaurant tussen de terrastafeltjes kan via de goederenlift naar de verschillende niveaus.

Bij de heraanleg van de ondergrondse parking van het St.-Pietersplein is de toegang naar het pand onderzocht maar bleek deze oplossing niet mogelijk.(n.v.r.achteraf tijdens het vragenuurtje rechtgezet)

Oplossingen:

Voor personen met een fysieke beperking

- Toegankelijkheid en circulatie hoeft niet noodzakelijk in het gebouw

Monumenten

Parijs – Louvre; alle vleugels van gebouw zijn via de piramide toegankelijk zijn en het oorspronkelijk gebouw is behouden

Lovendegem – Kasteel Diepenbroeck met een extra liftkoker links en in Lochristi – Pastorie Zaffelare met beneden een bibliotheek en boven een museum rond lokale sierteelt: naast het gebouw is een blok voorzien met sanitair, keuken, lift en trappenkoker

- Toegang voor iedereen op dezelfde plaats

Gent - Museum Schone Kunsten; de leuning op de treden leiden naar de zuilen. Rolstoelgebruikers kunnen via een zij-ingang via een bel het baliepersoneel oproepen om binnen te geraken. (n.v.r.aanvulling tijdens vragenronde)

De mogelijkheid om tijdens de herinrichting van het museumplein een aantal functies (toegang, sanitair, balie, museumshop, cafetaria,...) voor beide musea (MSK en S.M.A.K.) te onderzoeken is opportuun

Investing in your future
Cross-border Cooperation Programme 2007-2013
Part-financed by the European Union (European
Regional Development Fund)

Gent – HIKO en Gent – Minardschouwburg; eenvoudige loopbrug geeft toegang tot gebouw (alleen jammer van het terrasrestaurant en plantenbak en het voetpad met ingewikkelde en onveilige trappen.

Gent – justitiepaleis en HIKO – trappenpartij met lift

Landschappen:

Sint-Niklaas – Park Walburg waar de oude geasfalteerde paden vervangen zijn door split waardoor terug een rustig natuурpad gecreëerd is.

Beveren – Natuurgebied De Sroopers, een militaire site uit de 18de eeuw; een toegankelijk parcours voor rolstoelgebruikers is over een moerasje aangelegd.

Personen met auditieve handicap:

Klassieke ringleiding en goede verlichting zodat liplezen vlotter gaat zijn belangrijk

Personen met visuele handicap:

Belang van goede verlichting

Beveren – Fort Liefkenshoek, een 16de eeuws fort, waar de teksten moeilijk te lezen zijn op de tentoonstelling van de geschiedenis van het fort omwille van de slechte verlichting.

Gent - Stadhuis: avondverlichting gebeurt beter van uit het gebouw zelf ipv vanuit het voetpad waar ze de voorbijgangers erg verblinden.

Gent – Sint-Michiëlshelling is een mooi voorbeeld van sfeervolle niet verblindende verlichting

Belang van contrasten

Het kleurgebruik is belangrijk bij infoborden

Belang van beveiliging van glas

Het wapenschild van de gemeente op de glazen deur te voorzien.

Investing in your future
 Cross-border Cooperation Programme 2007-2013
 Part-financed by the European Union (European
 Regional Development Fund)

Een naambord of infobord in glas op marmeren muur is slecht leesbaar voor slechtziende personen.

Gebruik van maquette

Gent - Prinsenhof, Mechelen - toren

Audiodescription

Knokke – zwin: beschrijving van pand en site

Personen met verstandelijke beperking

Inzicht vanuit reële opstelling

Activiteit in Bokrijk (broodbakken, kantklossen)

Inzicht via eigen beleving

Museum in Velzeke waar bezoekers de kleding kunnen aantrekken.

Alternatieve toegankelijkheid omdat het niet steeds mogelijk is iedereen in een gebouw toe te laten:

- bezoekerscentra en musea

In de archeologische site in Ename is in het dorp het museum met alle info toegankelijk zodat de site zelf niet bezocht moet worden.

Tyne Cot Cemetary is als bezoekerscentrum erg begrijpbaar

- tentoonstellingen
- Enscenering / reenactment

In Gent – het MIAT is een historische kamer geënsceeneerd

Oudenaarde 1708 wordt dicht bij het toegankelijk stadscentrum nagespeeld

- website
- publicaties
- CD-uitgave mbt orgels, beiaarden

Investing in your future
Cross-border Cooperation Programme 2007-2013
Part-financed by the European Union (European
Regional Development Fund)

Toegankelijkheid op maat is een doelgroepgericht educatief project vanuit inleven in de ander.

(Gent - Gravensteen: gelegen in een stadscentrum,
Ticketbalie in het gravensteen (misschien beter geplaatst op
Veerleplein buiten de site met lift,
De walgang is niet echt toegankelijk,
Functies zitten niet op de gepaste locaties in Gravensteen:
de tentoonstellingsruimten zitten op de hogere etages,
verhuur voor concerten in de ondergrondse crypten, mits de
nodige inspanningen zijn deze toegankelijk, misschien beter
omkering van museumruimte en andere ruimte)